

Kohtulahendite kogumik

Liidetud kohtuasjad C-702/20 ja C-17/21

„DOBELES HES“ SIA (C-702/20)

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija (C-17/21)

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Augstākā tiesa (Senāts))

Euroopa Kohtu (suurkoda) 12. jaanuari 2023. aasta otsus

Eelotsusetaotlus – Riigiabi – ELTL artikli 107 lõige 1 – Liikmesriigi õigusnormid, millega avalik-õiguslikule ettevõtjale nähakse ette kohustus osta elektrit taastuvenergia tootjatelt turuhinnast kõrgema hinnaga – Asjaomase abi ühe osa maksmata jätmine – Hüvitamise taotlus, mille need tootjad esitasid erinevale ametiasutusele kui see, kes põhimõtteliselt nende liikmesriigi õigusnormide kohaselt peab seda abi maksma ja kelle eelarve on mõeldud üksnes tema enda tegevuskulude katteks – Uus abi – Teatamiskohustus – Vähese tähtsusega abi – Määrus (EL) nr 1407/2013 – Artikli 5 lõige 2 – Kumuleerimine – Nende summade arvesse võtmine, mis on võrdlusperioodil liikmesriigi viidatud õigusnormide alusel juba saadud

- Riigiabi – Mõiste – Riigi ressurssidest antav abi – Mõiste „riigi ressurssid“ – Avalik poliitika taastuvenergiaallikatest elektrienergia tootjate toetamiseks – Nende lisakulude hüvitamine, mis on ettevõtjale ette nähtud kohustuse tõttu osta toodangu ülejääki turuhinnast kõrgema hinnaga – Lõpptarbijatele kehtestatud tasust saadavad rahalised vahendid – Hõlmamine – Tingimused – Lisatasu, mis sarnaneb maksulaadsele lõivule – Sel viisil saadud rahaliste vahendite haldamist ja jaotamist puudutav õiguslik raamistik – Pidev riigi kontroll nende rahaliste vahendite üle – Alternatiivsed tingimused (ELTL artikli 107 lõige 1)*

(vt punktid 35–39, 42, 43 ja resolutsiooni punkt 1)

- Riigiabi – Liikmesriikidevahelise kaubanduse mõjutamine – Konkurentsi kahjustamine – Hindamiskriteeriumid – Avalik poliitika taastuvenergiaallikatest elektrienergia tootjate toetamiseks – Kohustus osta toodangu ülejääki turuhinnast kõrgema hinnaga – Abi, mis võib mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust ja moonutada konkurentsitingimusi – Kehtestamine enne elektrituru täielikku liberaliseerimist – Mõju puudumine (ELTL artikli 107 lõige 1)*

(vt punktid 51–54 ja resolutsiooni punkt 2)

3. *Eelotsuse küsimused – Euroopa Kohtu pädevus – Piirid – Abi siseturuga kokkusobivuse kontrollimine – Välistamine – Eelotsusetaotluse esitanud kohtule kõikide liidu õiguse tõlgendamise juhtnõuade andmine – Riigiabi mõiste tõlgendamine – Hõlmamine*
(ELTL artikli 107 lõige 1 ja artikkel 267)

(vt punktid 56–58 ja 97)

4. *Riigiabi – Mõiste – Sellise kahju hüvitamine, mille tekitas riik ja mille eest riik vastutab – Välistamine – Sellise summa väljamõistmine, mida kohtus nõuti liikmesriigi õigusnormide alusel, millega oli kehtestatud riigiabi – Hõlmamine*
(ELTL artikli 107 lõige 1)

(vt punktid 59, 60, 64, 65 ja resolutsiooni punkt 3)

5. *Riigiabi – Mõiste – Riigile omistatav eeliste andmine – Riigisisest õigusnormid, millega kehtestatakse taastuenergia tootjatele seaduslik õigus saada suurendatud tasu – Komisjoni ja riigisiseste kohtute vastav pädevus – Riigisiseste kohtute roll – Lojaalse koostöö kohustus – Kohtule esitatud nõuded, et saaks täielikult kasutada seaduslikku õigust, mis on kehtestatud asjaomaste riigisiseste õigusnormidega – Eraldi riigiabi määramine – Puudumine – Riigiabi kehtestamine, mis ei ole kohtu ülesannetele omane*
(ELL artikli 4 lõige 3; ELTL artikli 107 lõige 1 ja artikli 108 lõiked 2 ja 3)

(vt punktid 75–79 ja resolutsiooni punkt 4)

6. *Riigiabi – Keeld – Erandid – Määrusega määratletud abi liigid, mida võidakse pidada ühisturuga kokkusobivaks – Määrus nr 1407/2013 – Vähesse tähtsusega abi – Teavitamiskohustusest vabastamise tingimused – Vähesse tähtsusega abi ülemmäära järgimise hindamine*
(ELTL artikli 108 lõige 3; komisjoni määrus nr 1407/2013, artikli 3 lõige 2 ja artikli 5 lõige 2)

(vt punktid 91–93 ja resolutsiooni punkt 5)

7. *Riigiabi – Olemasolev abi ja uus abi – Uue liikmesriigi ühinemine Euroopa Liiduga – Eristamine ühinemisakti IV lisa kehtestatud konkreetsete eeskirjade alusel – Kvalifitseerimine uueks abiks – Välistamiskriteeriumid – Kontroll, mille peab läbi viima liikmesriigi kohus*
(ELTL artikli 107 lõiked 1 ja 3; 2003. aasta ühinemisakt, IV lisa 3. peatüki punkti 1 teine lõik; nõukogu määrus 2015/1589, artikli 1 punkti b alapunkt i)

(vt punktid 99–103)

8. *Riigiabi – Olemasolev abi ja uus abi – Kvalifitseerimine olemasolevaks abiks – Kriteeriumid – Abimeetmed, millest ei ole teatatud – Komisjoni pelga vaikimise käsitlemine heakskiiduna – Välistamine*
(ELTL artikli 108 lõige 3; nõukogu määrus 2015/1589, artikli 1 punkti b alapunktid ii ja iii)

(vt punkt 104)

9. *Riigiabi – Olemasolev abi ja uus abi – Kvalifitseerimine olemasolevaks abiks – Kriteeriumid – Kümneaastase aegumistähtaja möödumine – Aegumistähtaja algus – Abisaajale abi andmise kuupäev*
(ELTL artikli 108 lõige 3; nõukogu määrus 2015/1589, artikli 1 punkti b alapunkt iv ja artikli 17 lõiked 1 ja 2)

(vt punktid 108 ja 109)

10. *Riigiabi – Komisjoni ja riigisiseste kohtute vastav pädevus – Riigisiseste kohtute roll – Isikute õiguste kaitse juhul, kui on rikutud riigiabi andmisest eelneva teatamise kohustust – Riigisiseste kohtute kohustus rakendada kõiki selle rikkumise tagajärgi vastavalt riigisisesele õigusele – Ullatus – Nõuded täielikult saada õigusvastast abi – Positiivse otsuse lubatavus, mis sõltub komisjoni nõusoleku saamisest pärast asjaomases abist teatamist*
(ELTL artikli 108 lõiked 2 ja 3; nõukogu määrus 2015/1589, artikli 2 lõiked 1 ja 3)

(vt punktid 119–123 ja resolutsiooni punkt 7)

11. *Riigiabi – Mõiste – Riigi ressurssidest antav abi – Taastuenergia tootjate esitatud taotlused saada täielikult toetust, mis on ette nähtud riigisisestes õigusnormides – Samasuse puudumine selle ametiasutuse, kelle poole pöörduiti, ja selle ametiasutuse vahel, kes põhimõtteliselt vastutab kõnealuse abi maksmise eest – Asjakohasuse puudumine*
(ELTL artikli 107 lõige 1)

(vt punktid 125–127 ja resolutsiooni punkt 8)

Kokkuvõte

Äriühingud „DOBELES HES“ SIA ja „GM“ SIA (edaspidi „asjaomased tootjad“) käitavad Lätis hüdroelektrijaamu ja toodavad elektrienergiat taastuvatest energiaallikatest.

Kuni 7. juunini 2005 oli Läti energiaseaduse ühe sättega antud elektrienergia tootjatele teatud tingimustel õigus müüa oma elektrienergia toodangu ülejääki tegevusloa saanud elektrijaotusettevõtjale eelishinnaga, mis vastas elektrienergia kahekordsele keskmisele müügihinnale, mille riigi reguleeriv asutus oli kindlaks määranud. Alates 8. juunist 2005, kui jõustusid uued sätted, mis reguleerivad elektrienergia tootjate poolt toodangu ülejäägi müüki eelishinnaga, võimaldas üks säte jätkata varasema korra kohaldamist taastuvatest energiaallikatest elektrienergia tootjatele, kes olid juba oma tegevust sellel kuupäeval alustanud.

Reguleeriv asutus tõlgendas seda sätet nii, et nende tootjate jaoks blokeeritakse eelishind selles väärtuses, mis kehtis 7. juunil 2005, mistõttu ta seda enam ei ajakohastanud. Seega müüsid kaks asjaomast tootjat alates sellest kuupäevast oma toodangu ülejääki hinnaga, mis vastas sel ajal kehtinud elektrienergia kahekordsele keskmisele müügihinnale. Siiski otsustas Latvijas Republikas Satversmes tiesa (Läti konstitutsioonikohus) 20. jaanuari 2010. aasta kohtuotsuses, et see, kuidas reguleeriv asutus kõnealust sätet tõlgendab, on väär, kuna see asutus leidis, et mõistet

„hind“ tuleb mõista kui kindlaksmääratud hinda, mitte aga kui hindade kindlaksmääramise mehhanismi, ning samuti leidis see asutus väärtalt, et tal ei ole alates 8. juunist 2005 enam pädevust määrata kindlaks elektrienergia keskmist müügihinda.

Neil asjaoludel esitasid asjaomased tootjad reguleerivale asutusele – kumbki neid puudutavas osas – nõude hüvitada kahju, mis neil tekkis nimetatud keskmise hinna ajakohastamata jätmise tõttu alates 8. juunist 2005. Kuna reguleeriv asutus keeldus nende vastavaid nõudeid rahuldamast, pöördusid asjaomased tootjad 2011. aastal halduskohtu poole, kes rahuldab 31. mai 2019. aasta ja 10. juuli 2019. aasta kohtuotsustega osaliselt nende nõuded, kuid seadis reguleerivalt asutuselt välja mõistetud summade kui riigiabi maksmise sõltuvusse tingimusest, et Euroopa Komisjon võtab vastu otsuse sellise abi lubamise kohta.

Reguleeriv asutus esitas nende kohtuotsuste peale kassatsioonkaebuse Augstākā tiesale (Läti kõrgeim kohus). Kõrgeimal kohtul olid kahtlused eelkõige selles, kuidas vaidlusaluseid hüvitisi „riigiabi“ mõistet arvestades kvalifitseerida ja milliseid nõudeid tuleb vajaduse korral täita, et need välja maksta, arvestades komisjoni õigusi riigiabi valdkonnas, mistõttu ta otsustas menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule selle kohta rea eelotsuse küsimusi, mis on mõlemas kohtuasjas ühtemoodi sõnastatud.

Euroopa Kohtu suurkoda täpsustas oma otsuses tingimusi, mille korral võib riikliku meetme, mis võimaldab taastuvatest energiaallikatest elektrienergia tootjatel saada kõrgemat hinda, kvalifitseerida „riigiabiks“ ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses. Lisaks, juhul kui see kvalifikatsioon kehtib kõnealuse meetme suhtes, kuigi seda ei olnud komisjonile nõuetekohaselt teatatud, möönis Euroopa Kohus siiski, et riigisisene kohus võib rahuldada taotluse maksta summa sellise toetusmeetme alusel välja, seades väljamaksmise siiski sõltuvusse nõudest, et sellest tuleb enne komisjonile teatada ja selleks tuleb saada selle institutsiooni luba.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena esitas Euroopa Kohus tõlgendamise juhised, mida eelotsusetaotluse esitanud kohus küsis, et ta saaks määrata kindlaks, kas tema lahendatava asja aluseks olevat riiklikku meetet võib kvalifitseerida „riigiabiks“ ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses.

Sellega seoses analüüsis Euroopa Kohus kõigepealt, kas riigisiseseid õigusnormid, mis kehtestavad tegevusloa saanud elektrijaotusettevõtjatele kohustuse osta taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergiat kõrgema hinnaga kui turuhind ja näevad ette, et sellest tingitud lisakulud rahastatakse lõpptarbijale kehtestatud kohustuslikust tasust, kujutavad endast sekkumist „riigi ressurssidest“ selle sätte tähenduses. Käesolevas asjas tuletas Euroopa Kohus meelde, et vahendeid, mis saadakse tasust, mille rahalist koormust kannab kõnealusel juhul teatud isikute kategooria, saab lugeda „riigi ressurssideks“ üksnes siis, kui see tasu on riigisisese õiguse alusel kohustuslik. Seetõttu on vahendid, mida rahastatakse maksudest või muudest kohustuslikest tasudest vastavalt riigisisestele õigusnormidele ning mida hallatakse ja jaotatakse vastavalt nende õigusnormidele, „riigi ressurssid“ selle sätte tähenduses. Asjaolust, et need summad on pidevalt avaliku kontrolli all ja seega pädevate riigiasutuste käsutuses, piisab siiski, et kvalifitseerida need „riigi ressurssideks“. Seetõttu – kuigi seda peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus – on vahendid, mille abil antakse asjaomaseid Läti õigusnorme kohaldades taastuvatest energiaallikatest elektrienergia tootjatele hinnaeelis, „riigi ressurssid“ ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses, arvestades selle mõiste kahte alternatiivset kriteeriumi.

Lisaks täpsustas Euroopa Kohus, et Läti elektrituru täieliku liberaliseerimise kuupäev ei ole asjasse puutuv, kui hinnatakse, kas abi, mida avalik-õiguslik ettevõtja andis selles liikmesriigis, ostes taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergiat turuhinnast kõrgema hinnaga, tuleb kvalifitseerida riigiabiks.

Kui liikmesriigi õigusnormides on kehtestatud „riigiabi“ selle sätte tähenduses, siis kujutab sellise summa väljamõistmine, mida kohtus nende õigusnormide alusel nõuti, endast samuti sellist abi. Euroopa Kohtu sõnul ei ole selle kindlaks tegemiseks, kas summad vastavad „riigiabile“, oluline, kas nõuded, milles palutakse need välja mõista, kvalifitseeritakse riigisisese õiguse alusel „hüvitisnõueteks“ või „kahju hüvitamise nõueteks“.

Lõpuks märkis Euroopa Kohus, et kuigi liikmesriigi kohus võib vajaduse korral teha kohtuotsuse, millest tuleneb, et üks pooltest peab riigisisese õiguse kohaselt saama riigiabile vastava summa, ei tähenda see mingil juhul, et ta annab ise seda abi. Nimelt ei saa riigiabi kehtestamine kui selline tuleneda kohtuotsusest, sest abi kehtestamine on seotud otstarbekuse hinnanguga, mis ei ole kohtu ülesannetele omane. Euroopa Kohus järeldas sellest, et kui liikmesriigi õigusnorme, millega nähakse ette seaduslik õigus saada suuremat tasu taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia eest, loetakse „riigiabiks“ ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses, siis tuleb kohtule esitatud nõudeid seda õigust täielikult kasutada käsitada kui nõudeid tasuda selle riigiabi saamata jäänud osa, mitte aga kui nõudeid, et kohus, kelle poole pöörduiti, määraks neile eraldi riigiabi.

Teisena täpsustas Euroopa Kohus nende kriteeriumide kohaldamist, mis on määruses nr 1407/2013¹ ette nähtud vähese tähtsusega abi kohta, mille suhtes ei kehti ELTL artikli 108 lõikes 3 sätestatud teatamiskohustus. Sellega seoses leidis Euroopa Kohus, et selle hindamisel, kas järgitud on määruse artikli 3 lõikes 2 sätestatud vähese tähtsusega abi ülemmäära, tuleb arvesse võtta asjaomaste riigisiseste õigusnormide kohaselt nõutud abisummat, millele lisanduvad väljamaksed, mida samade õigusnormide alusel on võrdlusperioodil juba saadud.

Kolmandana võttis Euroopa Kohus seisukoha riigisisese kohtu ja komisjoni vastavate õiguste jaotumise kohta, kui põhikohtuasjades asjaomaste tootjate taotletud summad kujutavad endast riigiabi.

Kuna kõnesolev abi ei vasta käesolevas asjas ühelegi liidu õiguses² ette nähtud olemasoleva abi kategooriale – kuid seda peab kontrollima liikmesriigi kohus –, siis järeldas Euroopa Kohus, et kõnealune toetus, sh toetuse osa, mille maksmist hiljem nõutakse, tuleb kvalifitseerida „uueks abiks“.³

Asetades end eelnevat järeldust arvestades olukorda, kus liikmesriigi kohtule on esitatud nõue ebaseadusliku abi väljamaksmiseks – ilma et sellest oleks komisjoni teavitatud –, rõhutas Euroopa Kohus, et liidu õigusega sellele kohtule antud riigiabi kontrollimise ülesanne peab põhimõtteliselt viima selleni, et liikmesriigi kohus jätab nõude rahuldamata. Siiski möönis Euroopa Kohus, et liikmesriigi kohtu otsus, millega kohustatakse vastustajat asjaomast abi välja maksuma, kuid tingimusel, et liikmesriigi pädevad asutused on sellest enne komisjonile teatanud ja see

¹ Komisjoni 18. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1407/2013, milles käsitletakse [ELTL] artiklite 107 ja 108 kohaldamist vähese tähtsusega abi suhtes (ELT 2013, L 352, lk 1).

² Nõukogu 13. juuli 2015. aasta määruse (EL) 2015/1589, millega kehtestatakse üksikasjalikud eeskirjad [ELTL] artikli 108 kohaldamiseks (ELT 2015, L 248, lk 9), artikli 1 punkt b.

³ Määruse 2015/1589 artikli 1 punkti c tähenduses.

institutsioon annab oma nõusoleku või loetakse, et ta on nõusoleku andnud, on samuti laadilt selline, millega välditakse uue abi andmist vastuolus ELTL artikli 108 lõikega 3, määruse 2015/1589 artikli 2 lõikega 1 ja artikliga 3.